

KÍNA XXI. SZÁZADI GAZDASÁGI ELŐRETÖRÉSE A BRAZIL-AMAZÓNIAI RÉGIÓBAN

China's 21st century economic advancement in the
Brazilian Amazon

Kara-Szabó Zoltán Sebestyén¹

Absztrakt: Kína növekvő beruházásai és importja az Amazonas-medence térségében, illetve térségéből aggodalmakat váltott ki a régió környezeti hatásaival és geopolitikai következményeivel kapcsolatban. Brazília amazóniai nyersanyagai kulcsfontosságú szerepet játszanak Kína globális keresletének kielégítésében. Eközben Kína nagybefektetései az amazóniai infrastruktúrába, energiába és mezőgazdaságba fontos feladatot látnak el az ország hosszú távú élelmiszer-stratégiájának és nyersanyagellátásának biztosításában. A tanulmány Brazília Kínába irányuló növekvő exportjának és a kínai régiós beruházásoknak a következményeit vizsgálja, hangsúlyozva, hogy Brazíliának fel kell mérni a kínai kapcsolat hatásait, és fenntartható gazdasági fejlesztési stratégiákat kell kidolgoznia a régióban, ha nem akar Kína egyenlőtlen partnerévé válni.

Kulcsszavak: Brazília, Kína, Közvetlen külföldi befektetések, Nyersanyagexport, Geopolitika

Abstract: China's increasing investments and imports in and from the Amazon Basin respectively have raised concerns about the environmental impacts and geopolitical implications of the region. Brazil's Amazonian raw materials play a key role in meeting China's global demand. Meanwhile, China's large

---

¹ Kara-Szabó Zoltán Sebestyén, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történelemtudományi Iskola Új- és Jelenkori egyetemes történelem doktori programjának hallgatója.

ORCID azonosító: <https://orcid.org/0009-0005-2242-9179>

E-mail cím: sebestyenzoltan.szabo@gmail.com

investments in infrastructure, energy and agriculture in the Amazon play an important role in securing the country's long-term food strategies and raw material supplies. The study examines the implications of Brazil's growing exports to China and Chinese investments in the region, stressing that Brazil needs to assess the impact of its relationship with China and develop sustainable economic development strategies in the region if it does not want to become an unequal partner to China.

Keywords: Brazil, China, Foreign direct investment, Commodity export, Geopolitics

BEVEZETÉS

Brazília és az Amazonas-Medence elválaszthatatlan egységet alkot: az amazóniai esőerdő több mint 60%-a Brazília határain belül található, így Brazília kulcsfontosságú szereplővé válik a régió gazdaságában és zöldpolitikájában. Brazília jelenlegi kulcsfontosságú szerepe az Amazonas-kérdésben azonban nemcsak a hatalmas területi átfedésnek köszönhető, hanem annak is, hogy az ország a 2000-es évekre Latin-Amerika legerősebb gazdaságává vált, sőt, Brazília a történelem egyetlen korábbi időpontjában sem volt még ilyen erős.² Brazília politikai hozzáállása és geopolitikai stratégiái a térségben kulcsfontosságúak az esőerdő jövője szempontjából, azonban Brazília nemzetközi státusza meglehetősen ellentmondásos: az ország általános adatai igen impozánsnak tűnhetnek, (a világ 9. legnagyobb gazdasága a GNP alapján³, 5. a népesség és terület alapján⁴), azonban Brazília gyenge hadsereggel rendelkezik, és a világ egyik legegénylőtlenebb országa egy instabil társadalmi struktúrával.⁵ Brazília elsősorban a népességére és erőforrásaira, nyersanyagaira támaszkodik a hatalmi szférában: az ország leggazdagabb erőforrása és nyersanyaglelőhelye Amazónia, ezért válik az esőerdő kulcsfontosságúvá az egész brazil geopolitikai

---

² WILKINS, REZENDE, 2022. 95. o.

³ INTERNATIONAL MONETARY FUND, 2019.

⁴ UNITED NATIONS STATISTICAL DIVISION, 2021.

⁵ WILKINS, REZENDE, 2022. 100-108. o.

gondolkodásban, és a brazil gazdaságpolitika igyekszik is kihasználni az erőforrásait: 1970 óta vannak hivatalos adataink az éves erdőirtási arányokról, az elmúlt 50 évben az esőerdő több, mint 20%-át vágták ki.⁶

Brazília igyekszik elismertetni magát vezető entitásként a nemzetközi intézményekben, de ezek a nagyhatalmi törekvések eddig csak részben sikerültek: és az ország továbbra is elégedetlen a jelenlegi rend kulcsfontosságú aspektusával.⁷ Brazília inkább a keleti kapcsolatait felé orientálódott a 2000-es években, kiváltképpen Kína, Oroszország és India felé: ezen kapcsolatok ékes példája lett a BRIC csoport megalakulása is: 2009-ben Brazília, Oroszország, India és Kína Jekatyerinburgban megtartották az első csúcstalálkozójukat, amelyen belül megállapodtak, hogy szorosabb gazdasági, később esetlegesen politikai együttműködéssel fognak fellépni a „nyugattal” szemben.⁸ A 2000-es évek második felére már Kína lett Brazília első számú kereskedelmi partnere és egyben az egyik fő beruházója is: ma már számos állami tulajdonú kínai vállalat és befektetés van jelen Brazíliában és Amazóniában egyaránt.⁹ A cikkben bemutatom, hogy a XXI. századi kínai kereslet Brazília felé elsősorban Amazónia nyersanyagainak beszerzésére összpontosul, míg a helyi kínai beruházások az esőerdei nyersanyagok szállításának a hatékonyságát akarják megnövelni a térségben és csökkenteni a költségeket hosszú távon, biztosítva Kína hosszútávú nyersanyag és élelmiszerstratégiáit. Ilyen termékek például a szója, a vasérc vagy a marhahús: azok a nyersanyagok és termények, amik az amazóniai erdőirtás legfőbb mozgatórugói. A kínai kereskedelem ezzel az egyoldalú kereskedelmi portfólióval egyrészt egy nagyarányú környezeti pusztításra, másfelől pedig állandó nyersanyagexportra készíti Brazíliát. A cikkben áttekintem a brazil-kínai kereskedelem növekedését és export változásait 2000-2020 között, illetve bemutatom a régióban lévő kínai gazdasági-politikai jelenlétet a hangsúlyosan kínai közvetlen külföldi befektetések (FDI) és

---

⁶ NOBRE, 2014. 29. o.

⁷ WILKINS, REZENDE, 2022. 111. o.

⁸ BRICS 2022 CHINA, 2022.

⁹ SANTORO, 2022. 75. o.

beruházások típusainak felvázolásával, konkrét példákon keresztül.¹⁰

I. KÍNAI-BRAZIL KERESKEDELEM

1.1. 2000-es évek – gyors növekedés

A 2000-2010-es évek brazil kereskedelem logikájára nagy hatással voltak a nagyon kedvező, általánosan emelkedő tőzsdei nyersanyagárak, és a keresletként megjelenő óriási Kína, ami rendkívül jövedelmezővé tette Brazília számára a nyersanyagexportot.¹¹ A mezőgazdaságban és a bányászatban az exporttermékek kitermelésének esetében Brazília jelentős komparatív előnnyel bír, így azt sem mondhatjuk, hogy a piaci hatások rákényszerítették volna Brazíliát arra, hogy kedvezőtlen piaci szerepet vegyen fel.^{12,13} A 2000-es évek nyersanyagár-robbanásának valódi árát az esőerdő fizette meg: Brazília exportportfóliójában olyan jelentős térigényű, a termelés során súlyosan környezetpusztító módszereket igénylő nyersanyagok váltak a legjelentősebbé, mint a vasérc vagy a szójabab. A szójabab termesztése mélyen problematikus volt az esőerdő szempontjából: a szójababmezők terjedése brazil Amazóniában 2006-ig az egyik legnagyobb kárt okozta az esőerdőkben.¹⁴

A XXI. században Brazíliában jelentős hangsúlyeltolódást látunk a brazil kereskedelmi kapcsolatokban: a XX. században hagyományosan erősebb európai és amerikai kereskedelmi kapcsolatok helyébe Kína lépett az első helyre a 2010-es évekre, mindezt tette pedig úgy, hogy a kínai-brazil kapcsolatok nem mutatnak korábbra mutató jelentős beágyazottságot. A *BACI* adatbázisa szerint 2000-ben Brazília teljes exportjának

---

¹⁰„A közvetlen külföldi befektetés (FDI) a határokon átnyúló befektetések olyan kategóriája, amelyben az egyik gazdaságban rezidens befektető tartós érdekeltséget és jelentős befolyást szerez egy másik gazdaságban rezidens vállalkozásban.” Forrás: OECD iLIBRARY, 2023.

¹¹ VIEIRA, OURIQUES, 2016. 402.

¹² ZDRÁHAL ET AL., 2021. 132. o.

¹³ PINNEIRO, BONELLI, 2007. 108. o.

¹⁴ SANTORO, 2022. 77. o.

mindösszesen 2%-át tette ki a Kína felé kínált export, míg az ország exportjának majdnem negyedét, 23,9%-ot tette ki az USA-val való kereskedelem.¹⁵ Az amerikai kapcsolatok nem csak méreteit tekintve, hanem komplexitásában is jelentősebbek voltak a kínainál: Brazília legfontosabb exportágazatai az USA felé a közlekedés és a gépgyártás voltak.¹⁶ A Kína számára nyújtott exporttermékek elsősorban a nyersanyagokra összpontosultak: Brazília kínai exportportfóliójának kb. harmadát, 29,2%-át a szójabab tette ki, amit szorosan követett a vasérc exportja, (24%) míg a harmadik helyen, az első két cikktől jócskán lemaradva a faforgács (4,65%) kivitele következett.¹⁷ Az exportarányokat tekintve az figyelhető meg, hogy az USA-nak nagyobb szüksége volt a brazil ipar termékeire, míg Kína kereslete elsősorban a brazil mezőgazdasági cikkekre és nyersanyagokra irányult a historikus export statisztikák alapján. A 2000-es brazil import arányokat tekintve látható az Egyesült Államok gazdasági dominanciája: Brazília importjának negyede, 25%-a érkezett az USA-ból, míg a Kínából érkező import mindössze 2,29%-a volt az ország teljes behozatalának. Mind az amerikai és a kínai import esetében a gépipari termékek voltak a legjelentősebbek, például számítógépek vagy irodai gépkatrészek.¹⁸

A brazil-kínai kapcsolat 2000-ben még nem volt jelentős. Kína a saját nyersanyagéhségének csillapítására használta a brazil piacot, míg Brazília elsősorban gépipari és vegyipari cikket importált. Kína azokat a terményeket igényelte Brazíliától, amelyek a kitermelésének súlyos környezeti hatásai voltak az Amazonas-medencére. A vasércexportot tekintve Kína a harmadik legnagyobb partnere volt Brazíliának Japán (18%) és Németország mögött (14%) ugyanebben az évben.¹⁹ Az arányokat tekintve azonban már ekkor világosan látszott, hogy a brazil-kínai kereskedelemben Brazíliának a nyersanyagexportőr szerepe jutott, és ez egyre jelentősebbé vált a következő 20 évben.

---

15 THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY (OEC), 2022.

16 OEC, 2022.

17 OEC, 2022.

18 OEC, 2022.

19 GURMENDI, 2001. 4. o.

2000 és 2010 között Brazíliának a kínai kapcsolatai fejlődtek messze a legdinamikusabban: 2005-re a brazil export Kína felé 669%-os növekedést ért el 2000-hez képest, messze túlszárnyalva Brazília bármelyik másik partnerét.²⁰ A Kína felé kínált brazil exportot továbbra is az ásványkincsek (vasérc, kőolaj) és a szójabab kivitele határozta meg; e három termék tette ki a teljes brazil export 75%-át Kína felé.²¹ 2005 és 2010 között tovább élénkültek a brazil-kínai cserekapcsolatok: a nagy robbanás már korábban megtörtént, de a következő 5 évben így is képes volt a brazil kivitel 46,2%-os növekedést elérni Kína felé. 2009-re Kína lett az elsős számú cserepartner Brazília számára: a kb. évi 1 milliárd USD-s export mindössze 9 év leforgása alatt évi 21 milliárd USD óriáskereskedelemmé duzzadt.²² Az elsős számú brazil exportcikkek továbbra is nyersanyagok voltak: a 21 milliárd USD-s kínai export 37%-át, a vasérc, 30,2%-át a szójabab, 6%-át pedig a nyersolaj tette ki.²³

1.2. 2010-es évek – Kína előretörése a régióban – Belt and Road

A *Belt and Road Initiative* (BRI) a 2010-es évek fontos kínai geopolitikai és integrációs stratégiája, aminek célja, hogy Kína szorosabbá tegye a gazdasági és politikai kapcsolatait a fejlődő országokkal a kereskedelem élénkítésével és agresszív külföldi befektetésekkel: Hszi Csin-ping, a Kínai Népköztársaság elnöke hangsúlyozta, hogy Kína vezetésével egy új platformot fognak kiépíteni a közös fejlődés érdekében.²⁴ Bár a Belt and Road kezdeményezés leginkább a Kínához földrajzi értelemben vett közelebbi hatalmakkal való integrációs politikát célozta meg, szélesebb perspektívában a tervben szerepet kaptak az Ázsián túli területek is.²⁵ Kína régiós előretörése megkérdőjelezhetetlenné vált: 2022-re Kína lett a dél-amerikai kereskedelem elsős számú

---

20 OEC, 2022.

21 OEC, 2022.

22 OEC, 2022.

23 OEC, 2022.

24 Hszi, 2017.

25 Bővebben a Belt and Road kezdeményezésről: OECD, 2018.

partnere,²⁶ Brazília, Chile és Peru esetében Kína lett az elsősorú exportpartner.²⁷ Brazília esetében a 2009-es kínai, 21 milliárd USD-s export több, mint háromszorosára nőtt, 2020-ra elérte a 67,9 milliárd USD-t.²⁸ A 2000-es években jelentős vasérc, kőolaj, szójabab és faforgács exportja mellett a szarvasmarhaexport vált egyre fontosabbá: 2010-ben a fagyasztott marhahús exportja Kína felé összesen 5 millió USD volt, 2020-ra már 4,04 milliárd USD-ra rúgott.²⁹

Azt látjuk, hogy Kína kereskedelme igen egyoldalú a latin-amerikai régió felé. 2015 és 2019 között a teljes latin-amerikai export 70%-át Kína felé összesen 6 nyersanyag tette ki: a szójabab, olajmagok, nyersolaj, rézérc, vasérc és finomított réz.³⁰ Wintgens a tanulmányában ki is fejezi az aggodalmát azzal kapcsolatban, hogy a kínai kormányzati kommunikáció ellenére, miszerint a Kína és Latin-Amerika gazdasági kiegészítik egymást, (és ahogyan a Belt and Road kezdeményezés is a közös fejlődést hangsúlyozta) a kereskedelmi struktúra a két makrogazdaság között valójában aszimmetrikus mintázatot mutat: a dél-amerikai régió egy perifériás, nyersanyagellátó szerepbe kerül, ahogy a történelemben már korábban történt a nagyhatalmakkal és az erősebb gazdaságokkal szemben.³¹ A nagyfokú nyersanyagexport-függőség nagyon veszélyeztetetté teszi a latin-amerikai régiót, mivel az országok gazdasági teljesítménye súlyosan függővé válik a nyersanyagok aktuális piaci árától, ami egy változó, ingadozó piaci környezetben súlyosan visszaüthet.³² Az előző húsz évben a piac többnyire kedvező feltételeket biztosított a nyersanyagexportnak, így a brazil nemzetgazdasági stratégia a kockázatos piaci szerep ellenére is szívélyes partnere volt Kínának. A szójabab értékesítésére Kína biztos keresletet jelent a brazil gazdaság számára, mivel az nélkülözhetetlen alapanyagként

---

²⁶ ROY, 2022.

²⁷ Az említett országok exportaránya Kína felé 2019-ben: Chile (31,8%) Peru (27,8%), Brazília (13,4%) forrás: OEC, 2022.

²⁸ OEC, 2022.

²⁹ OEC, 2022.

³⁰ WINTGENS, 2022. 3. o.

³¹ WINTGENS, 2022. 3-4. o.

³² GIORDANO, MICHALCZEWSKY, DE ANGELIS, 2019. 8-17. o.

szolgál az ország élelmiszeriparában, de maga nem tudja megtermelni magának azt a helyi éghajlat szárazsága miatt: ha Kína megtehetné, saját szóját ültetne, mivel a fehérjében gazdag gabona létfontosságú a sertések hizlalásához, de egy tonna szójabab előállításához kb. 1500 tonna vízre van szükség, márpedig Kínának nincs elegendő vízforrása ennek kielégítésére, így a jelenlegi földrajzi viszonyok között Kína sosem lehet szójababból önellátó ország.³³ Attól függetlenül tehát, hogy a szójabab piaci ára kritikus hatással van az egész brazil gazdaságra, úgy tűnik, hogy Kína állandó szójababimportőrként jelen lesz a világpiacon, ami a világ legnagyobb szójatermelője³⁴ (Brazília) és a világ legnépesebb országa (Kína) között kényelmes helyzetet teremt.

II. KÍNAI BEFEKTETÉSEK AMAZÓNIÁBAN

Az elmúlt két évtizedben Kína számos latin-amerikai ország jelentős kereskedelmi partnerévé, hitelezőjévé és a közvetlen külföldi befektetések (FDI) szolgáltatójává vált.³⁵ Kína jelentős mértékben, 2010 óta kb. évi 10 milliárd USD-t fektetett be a latin-amerikai régióba.³⁶ A kínai cégek pedig villámgyorsan az egyik legjelentősebb külföldi befektetőkké és szereplőkké váltak az olajiparban és a bányászatban Argentínában, Venezuelában, Kolumbiában, Ecuadorban és Brazíliában.³⁷ a kínai tőke ilyen nagyfokú áramlása a latin-amerikai régióba újszerű: ha 2011-es adatokat nézzük akkor azt látjuk, hogy Kína közvetlen külföldi tőkebefektetései több, mint 71%-a Ázsiában landolt, míg Latin-Amerikában csak a 13%-a.³⁸ A képet tovább árnyalja, hogy a régiós kínai befektetések 92%-a Brit Virgin szigetekre, és a Kajmán-szigetekre került, míg a maradék 8%-on osztozott Brazília, Peru, Venezuela és Argentína.³⁹ 2011-ig a legnagyobb

---

³³ CHAN, ARAÚJO, 2020.

³⁴ STATISTA, 2022.

³⁵ WINTGENS, 2022. 4. o.

³⁶ CHEN, LUDEÑA, 2014. 8. o.

³⁷ CHEN, LUDEÑA, 2014. 8. o.

³⁸ CHEN, LUDEÑA, 2014. 9. o.

³⁹ CHEN, LUDEÑA, 2014. 10. o.

kínai befektetői szektorok a lízing, a pénzügyi közvetítés, és a bányászat voltak, míg a 2010-es évek második felében kulcsfontosságúvá váló infrastrukturális beruházások ekkor még nem érték el a 4%-ot a Kínai Népköztársaság Kereskedelmi Minisztériuma (MOFCOM) által közzétett statisztikák szerint.⁴⁰ A kínai befektetések Brazíliában 2018-ra már több, mint 59 milliárd USD-ra ugrottak: Kína 4. legnagyobb befektetési célállomása Brazília lett.⁴¹ Brazília kiemelt régió belüli jelentőségét emeli ki, hogy 2018-ra az összes régiós kínai befektetés több, mint fele immár Brazíliában landolt.⁴² A 2010-es évekre a kínai befektetések profilja is megváltozott: a lízing és egyéb pénzügyi közvetítések helyébe az autó, gépgyártás és telekommunikáció lépett: olyan kínai telekommunikációs és elektronikai zászlóshajók, mint a *Lenovo* és a *Huawei*, ebben az időszakban kezdték el hódító útjukat Brazíliában.⁴³ A kínai pénzügyi szektor is nagy lépést tett a latin-amerikai terjeszkedésben azzal, hogy az *Industrial and Commercial Bank of China* (ICBC) is belépett a brazil nagy bankok társaságába, elsősorban azért, hogy támogassa a helyi kínai befektetési műveleteket.⁴⁴ 2014 óta az energiatermelés és -átvitel, illetve a kulcs infrastrukturális és logisztikai beruházások gazdagítják a kínai befektetési portfóliót Brazíliában: úgy tűnik, hogy a 2010-es évek második felére Kína a hosszútávú élelmezési és energiabiztonsági stratégiáit igyekszik biztosítani Brazíliában.⁴⁵

Az brazil export tanulsága szerint Kína részéről a XXI. századi brazil kapcsolatok főszerepe a kezdetektől fogva a nyersanyagok beszerzése volt: a brazil export nagy részét, éppen ahogy 2000-ben, úgy 2020-ban is túlnyomórészt a brazil nyersanyagexport jellemzi. A szójabab, vasérc és kőolaj mellé új szereplőként felzárkózott a fagyasztott marhahús exportja a 2010-es években, azonban ezek mind olyan nyersanyagok és termékek, amelyek kitermelésének fő helyszíne az amazóniai esőerdő. A

---

40 CHEN, LUDENĀ, 2014. 10. o.

41 CARAMURU, LINS, FERREIRA 2019. 27. o.

42 TORRES, 2019. 17. o.

43 TORRES, 2019. 22. o.

44 TORRES, 2019. 22. o.

45 TORRES, 2019. 32. o.

befektetéseket tekintve Brazília lett az egyik legnagyobb kínai befektetői célpont. A pénzügyi szektor mellett 2014 óta egyre nagyobb szerepet kaptak a 2010-es évek második felében a kínai infrastrukturális és energiaátviteli befektetések, amik igyekeznek a kínált nyersanyagok relatíve magas brazil logisztikai költségét csökkenteni, így biztosítva Kína állandó nyersanyagéhségét és élelmezési stratégiáját. A másik oldalról Brazília igyekszik kihasználni a bányászatban és a mezőgazdaságban lévő komparatív előnyeit, még akkor is, ha ezzel a nyersanyagexportfüggőségét fenntartja, és vállalja az ezzel járó kiszolgáltatottabb piaci szerepet, amennyiben a brazil gazdasági stratégiának van egyáltalán döntési lehetősége, vagy felveszi a történeti és geopolitikai valósága szerint adott, determinált piaci pozícióját. Ebben a kereskedelmi kapcsolatban pedig elkerülhetlenné válik az amazóniai gazdálkodás, és erdőirtás kérdése is, hiszen ez a terület adja a Kínának kívánatos nyersanyagok jó részét, és itt merülnek fel a legsúlyosabb logisztikai problémák is, amit maga az esőerdő ökoszisztémája és szociális struktúrája okoz.

Kína és Brazília közötti gazdasági megerősödés tehát mindenképpen figyelemreméltó. A kínai befektetések eloszlása szerint a teljes kínai befektetések mindösszesen 8%-a került Észak-Brazíliába, ettől függetlenül azonban Kína – első alkalommal – de jelentős szereplővé vált az Amazonban: jelentős importőr, és fogyasztója az esőerdő javainak, és jelentős befektetővé is vált a helyi infrastruktúrában.⁴⁶

2.1. Infrastruktúra

„2005 és 2019 között Kína braziliai beruházásai az energiaágazatban (72 százalék) és a bányászatban (7,4 százalék) koncentráálódtak, a közlekedési projektek az összes beruházás 6 százalékát kapták, 4 milliárd dollár értékben.”⁴⁷ Egész Brazília infrastrukturális állapotára jellemző az általános elhanyagoltság: a brazil kormány az ország GDP-jének kevesebb, mint 3%-át

---

⁴⁶ SANTORO, 2022. 77-79. o.

⁴⁷ CARIELLO, 2021. 23-26. o.

fekteti az infrastruktúrába, ami miatt a szállítás magas költségekkel jár.⁴⁸ Brazília vasúthálózata összesen kb. 30 ezer kilométer hosszú, ami súlyosan elmarad pl. Kínáétól (146 ezer km), vagy az USA-étól (202 ezer km).⁴⁹ Az ördög a részletekben rejlik: hiába tűnik Brazília aspiráns nagyhatalomnak, ha olyan kritikus infrastruktúrában, mint a vasút, évtizedes hiányosságokban szenved. A vasúti hálózat hiányosságát a brazil kormány is felismerte a 2010-es években, és 2016-ban elindították az *Investment Partnerships Program-ot*, (Programa de Parceria em Investimentos PPI) ami külső tőkebevonással, és koncessziókkal igyekszik javítani a vasúti hálózat sűrűségén. A cél, hogy 3000 km-el bővítsék az országos vasúthálózatokat 2024-ig. A kínai befektetőknek kiváló lehetőséget nyújtott arra, hogy elkezdhessék kiépíteni a számukra létfontosságú útvonalakat az Amazonas régióban, így tudják csökkenteni a nyersanyagok szállításakor keletkező extraköltségeket.⁵⁰ Brazíliában a kínai befektetésekre a felvásárlások és fúziók a jellemzők: az országban 2010 és 2013 között a kínai befektetések 85 százalékát fúziókkal és felvásárlásokkal kapcsolatos ügyletek tették ki, ez a szám 2014 és 2017 között 95 százalékra nőtt.⁵¹

Az Amazóniában lévő kínai vasúti befektetéseik között találjuk a *Pará Railwayt*, ami a kínai állam tulajdonában lévő *China Communications Construction Company* (CCCC) és a brazil *Vale* óriás bányászati cég közös vállalkozása, aminek a célja, hogy egy 500 km hosszú vasútvonalat építsenek ki Marabá városából a barcarenai kikötőbe, így elérve, hogy a világ legnagyobb vasércbányájából, a *Carajás Complex*-ből kibányászott ércet hatékonyabban tudják eljuttatni a kikötőkbe.⁵²

Másik példa a *Ferrogrão Railway Project*, ami Mato Grosso államot akarta szorosabban összekötni az amazóniai Pará állammal azért, hogy egy új kereskedelmi útvonalat teremtsen olyan nyersanyagoknak és terményeknek, mint a kukorica, szója,

---

⁴⁸ ABDENUR, FOLLY, SANTORO, 2021. 9. o.

⁴⁹ ABDENUR, FOLLY, SANTORO, 2021. 9. o.

⁵⁰ ABDENUR, FOLLY, SANTORO, 2021. 9. o.

⁵¹ HIRATUKA, 2022. 10. o.

⁵² KEMENY, 2022.

cukor és olajszármazékok.⁵³ A Ferrogrão, vagy „gabonavonat” elsősorban szóját szállítana az Amazonas belső részeiről az északi folyami kikötőkbe a Tapajós folyó mentén, majd pedig tovább az Atlanti-óceánig.⁵⁴ Mato Grosso az ország legnagyobb szójatermelő állama, 2021/2022-ben majdnem 40 millió tonnányi szójababot termeltek csak ebben az egy államban.⁵⁵ Kínának mint a brazil szójabab legnagyobb importőrének stratégiai fontosságú növelni a régió hatékonyságát. A Ferrogrão terv egyelőre fennakadt a rostán, mivel civil és politikai kezdeményezések sikeresen felleptek a projekt ellen. Az építkezések nagyon súlyos humanitárius és környezeti pusztítást hagynának maga után, mivel a vasútvonal terve nem volt tekintettel arra, hogy a sínek nagyon gazdag esőerdős területen, és rajta számos őslakos törzs lakhelyén gázolnának át. A vasútvonal a Jamanxim Nemzeti Parkot szelne át, amely egy közel 900 000 hektáros természetvédelmi egység, ahol már így is a legmagasabb az illegális erdőirtás aránya az amazóniai természetvédelmi egységek között.⁵⁶ A brazil Legfelsőbb Bíróság 2021-ben fel is függesztette a projektet.⁵⁷ A terv egyelőre még csak papíron létezik, de a szándék megmutatkozik. A kínai állami tulajdonban lévő vasúti infrastrukturális befektetések biztosítani szeretnék az amazóniai termények hatékonyabb és olcsóbb szállítását a tengerentúlra.

2.2. Bányászati befektetések

A 2020-as brazil exportarányokból láthattuk, hogy a vasérc és kőolaj kitermelése nagy szerepet kapott a brazil és kínai kereskedelmi kapcsolatokban. A brazil bányászat szerepe kiemelkedő a dél-amerikai országok között. Brazíliában 2021-ben 52 amazóniai bányászati projekt indult el, vagy már működött, míg a régióban második Peruban 20, Guyanában és Ecuadorban pedig 15, illetve 14 bányaprojekt volt aktív.⁵⁸ Az amazóniai

---

⁵³ ABDENUR, FOLLY, SANTORO, 2021. 12. o.

⁵⁴ CHAN, ARAÚJO, 2020.

⁵⁵ BRAZILIAN AGRICULTURAL RESEARCH CORPORATION, 2022.

⁵⁶ ABDENUR, FOLLY, SANTORO, 2021. 16-17. o.,

⁵⁷ GLOBO, 2021.

⁵⁸ VISCIDI, PHILLIPS, 2021. 27. o.

bányászat jelentősége ellenére azonban a brazil-amazóniai kínai cégek csak visszafogott szerepet játszanak a befektetésekben, sőt Brazíliában szinte egyáltalán nincsenek is jelen.⁵⁹

Bár az amazóniai bányabiznisz többsége idegen cégek kezében van, a kínai részesedés igen kicsi. A területen kanadai bányászati cégek uralják a területet. Brazíliában a kanadai bányászati eszközök egyedül kb. 8 milliárd USD-t tettek ki 2019-ben.⁶⁰ Olyan kínai óriások, mint pl. a *Zijin Mining Group*, a *China Railway Construction Corporation*, *Tongling Nonferrous* és *China Minmetals*, összesen 7 darab ecuadori, perui, illetve guyanai bányászati projektnek a többségi, vagy 100%-os tulajdonosai, ami a kb. 100 működő projekthez képest nem magas szám.⁶¹

2.3. Energiaberuházások

Az elsősorú energiaforrás az esőerdőben a víz, és a kínai befektetések is általánosan a vízenergia fejlesztését célozzák meg.⁶² Az esőerdőben lévő víz potenciáljának meghódítása nagy szerepet játszott az Amazonia gazdasági integrációjának történetében. Az 1964-től 1985-ig tartó brazil katonai diktatúra volt az első olyan rezsím, ami nagyszabású építkezéseket és befektetéseket indított az amazóniai kincsekért, a legnagyobb teljesítménye az 1984-ben felavatott, a mai napig kultikus jelentőséggel bíró Tucuruí vízerőmű lett.⁶³ 2022-re jelentősen megnövekedett a térségen belül a vízerőművek és a gátak száma. Jelenleg 32 vízerőmű működik, és 31 további áll tervezési fázis alatt. Kína aktív szereplő a brazil-amazóniai energiaberuházásokban: kínai cégek 6 vízerőmű-projektbe fektettek a brazil esőerdőben.⁶⁴ A vízenergia megújuló energiaforrás, azonban számos környezeti és hatékonysági problémát vet fel az Amazonasban. A hatékonyság és a környezetszennyezés a régióban összefügg, mivel a vízerőművek

---

⁵⁹ VISCIDI, PHILLIPS, 2021. 29. o.

⁶⁰ VISCIDI, PHILLIPS, 2021. 29. o.

⁶¹ VISCIDI, PHILLIPS, 2021. 29. o.

⁶² REED, HUI 2022.

⁶³ WEGNER, FERNANDES, 2018. 368. o.

⁶⁴ WENZEL ET AL., 2022.

kialakítása az esőerdőben erőteljes erdőpusztítással jár. A vízenergia-projektek jelentős környezeti és társadalmi lábnyomot hagynak maguk után.⁶⁵ A víztározó-alapú vízenergiaprojektek építése a földtakaró és a tájképi minták változásának egyik fő mozgatórugója a térségben.⁶⁶ Az erdőpusztítás folyamatával egyidejűleg romlik az erőművek hatékonysága, mivel a vágott területeken a csapadékosság csökken, ami szárazsághoz vezet, a megfelelő mennyiségű eső nélkül a turbinák nem tudnak megfelelő mennyiségű energiát generálni. Ez kifejezetten igaz a folyóvízi projekteknél, ahol az apadó vízmennyiség miatt nem jut elég víztartalék a szárazabb időszakra az energiatermeléshez.⁶⁷ Így történhet meg az az abszurd helyzet, hogy egyes, főleg sík területi vízerőmű projektek károsanyag-kibocsátása meghaladhatja akár egy fosszilis erőművét is.⁶⁸ Az amazóniai vízerőművek kiemelkedő példája a Belo monte-i vízerőmű, ami a világ harmadik legnagyobb vízerőműve az amazóniai Xingu folyónál, de a száraz időszakban a 18 turbinának csak a fele tud működni, ezekben a hónapokban az erőmű teljes kapacitás 30%-át képes megtermelni.⁶⁹ A Belo monte-i vízerőmű egy hatalmas hibának bizonyult, de mellette más erőműveket is csökkentett kapacitáson működtettek az utóbbi 5 évben.⁷⁰ A Belo Monte vízerőmű infrastruktúrája mögött kínai szálak is húzódtak. A kínai energiaóriás, a *State Grid Brazil Holding* egy konzorcium által építi kb. 2.8 milliárd USD-ért a második Belo Monte távvezetékét, amit több, mint 2500 km hosszúra terveznek és az Amazonast a 2010-es évektől a szójatermelés egyre inkább központjává váló szavanna éghajlatú Cerradoval fogja összekötni.⁷¹ A jelenlegi tervek szerint a távvezeték közel 10 rezervátumon keresztül

---

⁶⁵ WENZEL ET AL., 2022.

⁶⁶ RAY ET AL., 2022. 30. o.

⁶⁷ WENZEL ET AL., 2022.

⁶⁸ ALMEIDA ET AL., 2019. 3. o.

⁶⁹ „Az elmúlt öt évben a Belo Monte átlagosan csak a kapacitás 24%-ával működött. Ez a probléma más Amazonas menti erőműveket is érint. A Tocantins folyón lévő Tucuruíban az átlag 40% volt. Jirau és Santo Antônio, mindkettő a Madeira folyón, átlagosan a kapacitás 49%-án, illetve 55%-án működött.” Forrás: WENZEL ET AL., 2022.

⁷⁰ WENZEL ET AL., 2022.

⁷¹ GALLAGHER ET AL., 2010. 21. o.

haladna át.⁷² A State Grid a nagy játékos a régióban: a teljes brazil energiahálózat 10%-át birtokolja kb. 14200 km-es távvezetékhálózattal.⁷³ A távvezetékek kiépítése tehát hangsúlyos szerepet kap kínai részről. Igyekeznek a szójaföldelemelő területeket összekötni a közlekedés és energiaellátás szempontjából, biztosítva a hatékonyabb élelmiszerstratégia biztosítását Kína számára a tengerentúlon.

2.4. A kínai-amazóniai befektetések lehetséges hatásai

Kínában megvan a lehetőség, hogy globális hatalomként szerepet játsszon az Amazonas-esőerdőben, és megerősítse a nemzetközi szttenderdeket a környezetvédelemben, a brazil gazdasági szereplőket pedig érdekeltté tegye egy zöldebb gazdaság kialakításában a régióban, amennyiben maga Kína is komolyan veszi a saját zöld kritériumait.⁷⁴ Mivel Brazíliában az amazóniai gazdálkodás mindig is súlyosan problémás volt a környezet és társadalom szempontjából, egy nagyhatalom erősebb jelenléte nemzetközi kontrollt hozhat a gazdaságban. Erre már látunk is kisebb példákat. A COFCO, egy óriás kínai kereskedelmi vállalat és jelentős vásárlója a brazil terményeknek, 2020-ban partnerséget kötött a Világbankkal, hogy minden szójabab vásárlás eredetét ellenőrizni fogják Brazíliában 2023-ig.⁷⁵ A COFCO példája megerősíti azokat a reményeket, amelyek Kínától várják, hogy betöltse egy új ór szerepét az esőerdőben. A negatív hatások azonban igen egyértelműek. Bár lehet Kínának befolyása arra, hogy hogyan folyjon a termelés. Az esőerdőben a bányászat földmunkái, az infrastrukturális projektek és a vízerőművek alacsony hatásfoka mind súlyos negatív hatást eredményeznek. A nyersanyagkereskedelem súlya adja a legnagyobb problémát. A Kína számára kulcsfontosságú brazil termékek mind súlyos környezetszennyező gazdaságokból érkeznek. Hiába fogja ellenőrizni a COFCO a szójababkereskedelmet, ha a szójabab termelése, a vasérc bányászása vagy a marhahús exportja

---

⁷² GALLAGHER ET AL., 2010. 22. o.

⁷³ TORRES, 2019. 31. o.

⁷⁴ SANTORO, 2022. 79. o.

⁷⁵ COFCO INTERNATIONAL, 2020.

önmagában súlyos terhet ró a környezetre. Amíg ezek a nyersanyagok fogják képviselni Kína első számú igényét Brazília felé, addig a fenntartható projektek csak korlátozott eredményeket fognak tudni elérni. A 2000-es évek óta pedig nem történt jelentős változás (a szintén rendkívül káros marhahús export fejlődésén kívül) a brazil exportportfóliójában.

KONKLÚZIÓ

Brazília XXI. századi megerősödése részben a gazdag ásványkincskészletén és óriási területén alapul. Az ország szarvasmarhatenyésztésben, szőjababtermesztésben, vasércbányászatban is globális szereplő. Ezeknél a termékeknél a termelés helye főleg az Amazónia. Az esőerdő jelentős részét már meghódították/birtokba vették és a világgazdaság szerves részévé vált. Mindeközben a kínai-brazil kereskedelmi kapcsolat óriási fejlődésen ment keresztül 2000-2020 között, Kína lett Brazília legfontosabb gazdasági partnere. Kína jelenléte és állandó nyersanyagéhsége biztos keresletet jelent az amazóniai termékekre. Számos kínai infrastrukturális beruházás és befektetés igyekszik növelni a helyi gazdaság és infrastruktúra hatékonyságát. Kína a *Belt and Road* kezdeményezéssel igyekszik szorosabbá tenni Kína és más fejlődő régiók kapcsolatát úgy, hogy ezek a nagygazdaságok kiegészítsék egymást, azonban Brazília esetében azt látjuk, hogy függő, perifériás mintákat mutató kereskedelmi kapcsolat épült ki, amiben Brazília szinte kizárólag nyersanyagot exportál és gyártási termékeket importál. Kína a régiós befektetéseinek majd 95%-át felvásárlással szerzi meg. Ha Brazíliának valóban nagyhatalmi törekvései vannak, igyekeznie kell, hogy ne tegye magát ennyire függővé a nyersanyagexportnak és Kína felé.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ABDENUR, ADRIANA E. - FOLLY, MAIARA - SANTORO, MAURÍCIO (2021). What Railway Deals Taught Chinese and Brazilians in the Amazon. Carnegie Endowment for International Peace. Letöltés helye:

- <https://carnegieendowment.org/2021/08/04/what-railway-deals-taught-chinese-and-brazilians-in-amazon-pub-85088>
(Letöltve: 2023.01.07) ALMEIDA, R. M., SHI, Q., GOMES-SELMAN, J. M., WU, X., XUE, Y., ANGARITA, H., BARROS, N., FORSBERG, B. R., GARCÍA-VILLACORTA, R., HAMILTON, S. K., MELACK, J. M., MONTOYA, M., PEREZ, G., SETHI, S. A., GOMES, C. P., & FLECKER, A. S. (2019). Reducing greenhouse gas emissions of Amazon hydropower with strategic dam planning. *Nature Communications*, 10(1). Letöltés helye: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6753097>
(Letöltve: 2022.12.20. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1038/s41467-019-12179->
- BRAZILIAN AGRICULTURAL RESEARCH CORPORATION, (2022). Letöltés helye: <https://www.embrapa.br/en/soja/cultivos/soja1/dados-economicos> (Letöltve: 2023.03.21)
- BRICS 2022 China, (2022). Letöltés helye: http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/gyjzgj/ljldrhwcgwj/202202/t20220222_10644314.html (Letöltve: 2022.10.26.)
- CARAMURU DE PAIVA, MARCOS - LINS, CLARISSA. - FERREIRA, GUILHERME. (2019). Brazil-China, the state of the relationship, Belt and Road, and the lessons for future. CEBRI – Brazilian Center for International Relations. Letöltés helye: https://www.cebri.org/media/documentos/arquivos/1-Paper_Brasil-China_Bilingue_.pdf (Letöltve:2023.03.21)
- CARIELLO, TULIO (2018). Investimentos Chineses No Brasil: o Quadro Brasileiro Em Perspectiva Global. Conselho Empresarial Brasil-China. Letöltés helye: <https://www.cebc.org.br/2019/09/23/investimentos-chineses-no-brasil-2018-o-quadro-brasileiro-em-perspectiva-global/> (Letöltve: 2022.12.10)
- CHAN, MELISSA - ARAÚJO, HERIBERTO (2020). Feeding China Is Wrecking the Amazon. *The Atlantic*. Letöltés helye: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/02/china-brazil-amazon-environment-pork/606601/> (Letöltve: 2023.01.04.)
- CHEN, TAOTAO - LUDEÑA, PÉREZ M. (2014). Chinese foreign direct investment in Latin America and the Caribbean.

- ECLAC Production Development Series 195, United Nations.
Letöltés helye:
<https://repositorio.cepal.org/handle/11362/35908> (Letöltve:
2022.11.27.)
- COFCO INTERNATIONAL (2020). COFCO International aims for full traceability of all directly sourced soy across Brazil by 2023.
Letöltés helye:
<https://www.cofcointernational.com/stories/cofco-international-aims-for-full-traceability-of-all-directly-sourced-soy-across-brazil-by-2023/> (Letöltve: 2022.11.29.)
- GALLAGHER K., GARZÓN P., GRIMM D., MYERS M., RAY R., REID J., ROSENTHAL A., ZHU L. (2019). China and the Amazon: Toward a Framework for Maximizing Benefits and Mitigating Risks of Infrastructure Development. Inter-American Dialogue.
Letöltés helye:
<https://thediologue.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2019/05/China-and-the-Amazon.pdf>
(Letöltve: 2023.03.21.)
- GIORDANO, PAOLO - MICHALCZEWSKY, KATHIA - DE ANGELIS, JESICA (2019). Trade trends estimates: Latin America and the Caribbean 2019 edition 1Q update. Inter-American Development Bank.
Letöltés helye:
https://publications.iadb.org/publications/english/documents/Trade_Trends_Estimates_Latin_America_and_the_Caribbean_2019_Edition_1Q_Update_en_en.pdf. (Letöltve:
2023.02.21.) DOI azonosító:
<https://doi.org/10.18235/0001738>
- GLOBO, (2021). Letöltés helye: <https://g1.globo.com/mt/mato-grosso/noticia/2021/05/19/projeto-de-construcao-da-ferrograo-e-suspenso-pelo-supremo-tribunal-federal.ghtml>
(Letöltve: 2023.05.11.)
- Gurmendi, Alfredo C. (2001). The Mineral Industry of Brazil. U.S. Geological Survey Minerals Yearbook-2000. Letöltés helye:
<https://d9-wret.s3.us-west-2.amazonaws.com/assets/palladium/production/mineral-pubs/country/2000/9504000.pdf> (Letöltve: 2022.10.21.)
- HIRATUKA, CELIO (2022). Why Brazil Sought Chinese Investments to Diversify Its Manufacturing Economy.

- Carnegie Endowment for International Peace. Letöltés helye: https://carnegieendowment.org/files/Hiratuka-China-Brazil-Economy_final_1.pdf (Letöltve: 2023.02.02.)
- INTERNATIONAL MONETARY FUND (2019). Letöltés helye: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/index.aspx> (Letöltve: 2022.10.22)
- KEMENY, RICHARD (2022). New Pará railway divides the state. China Dialogue. Letöltés helye: <https://dialogochino.net/en/infrastructure/33830-new-para-railway-divides-the-state/> (Letöltve: 2022.12.10.)
- NOBRE, ANTONIO D. (2014). The Future Climate of Amazonia, Scientific Assessment Report. CCST-INPE, INPA and ARA. (Letöltve: 2022.12.28.)
- OECD (2018). The Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape. In: OECD (2018). OECD Business and Finance Outlook 2018. Paris: OECD Publishing. Letöltés helye: <https://oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-business-and-finance-outlook-2018/the-belt-and-road-initiative-in-the-global-trade-investment-and-finance-landscape> bus fin out-2018-6-en (Letöltve:2023.03.21.) DOI azonosító: https://doi.org/10.1787/bus_fin_out-2018-6-en
- OECD ILibrary, (2023). Letöltés helye: <https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-direct-investment-fdi/indicator-group/english> 9a523b18-en (Letöltve: 2023.01.04)
- PINNEIRO, ARMANDO C. - BONELLI, REGIS (2008). New Export Activities in Brazil: Comparative Advantage, Policy or Self-Discovery? IDB Working Paper No. R-55 I. Inter-American Development Bank. Letöltés helye: <https://ssrn.com/abstract=1815918> Letöltve: (2023.01.12.) DOI azonosító <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1815918>
- RAY R., ESTEVES P., KEVIN P. G., MA Y., RODRIGUEZ M. E. (2022). A Shifting Course: Environmental and Social Governance During and After the “China Boom” in the Amazon Basin. BU Global Development Policy Center, Boston University. Letöltés helye:

- https://www.bu.edu/gdp/files/2022/09/GCI_WP_024_FI_N.pdf (Letöltve: 2022.11.29.)
- REED, SARITA - HUI, LULU N. (2022). Can China's Amazon footprint evolve into a greener partnership? China Dialogue. Letöltés helye: <https://dialogochino.net/en/trade-investment/53558-china-amazon-footprint-evolve-greener-partnership/> (Letöltve: 2022.12.10)
- ROY, DIANA (2022). China's Growing Influence in Latin America. Council on Foreign Relations. Letöltés helye: <https://www.cfr.org/background/china-influence-latin-america-argentina-brazil-venezuela-security-energy-bri> (Letöltve:2023.02.09.)
- SANTORO, MAURÍCIO (2022). China, the Amazon and Climate Diplomacy. In Santoro, Maurício. Brazil–China Relations in the 21st Century. Singapore: Springer Nature. https://doi.org/10.1007/978-981-19-0353-3_4
- STATISTA, (2023). Letöltés helye: <https://www.statista.com/statistics/263926/soybean-production-in-selected-countries-since-1980/> (Letöltve: 2023.03.07.)
- THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY (OEC), (2022). Letöltés helye: <https://oec.world/en/profile/country/bra?yearSelector1=exportGrowthYear6> (Letöltve:2022.10.02.)
- TORRES, GABRIEL DE BARROS (2019). Chinese Foreign Direct Investment in Brazil: Evolution, trends and concerns over critical infrastructure. COLECCIÓN, Vol. 31, Nr. 1. November 2019-April 2020. Letöltés helye: <https://repositorio.uca.edu.ar/bitstream/123456789/9858/1/chinese-foreing-direct-investment%20%281%29.pdf> (Letöltve: 2022.11.23)
- UNITED NATIONS STATISTICAL DIVISION (2021). Letöltés helye: <https://desapublications.un.org/file/1078/download> (Letöltve: 2022.11.01.)
- VIEIRA, PEDRO A. - OURIQUES, HELTON R. (2016). Brazil and the BRICS: The Trap of Short Time. Journal of World-Systems Research, 22(2). Letöltés helye: <https://jwsr.pitt.edu/ojs/jwsr/article/view/628/830>

- (Letöltve: 2022.03:20.) DOI azonosító:
<https://doi.org/10.5195/jwsr.2016.628>
- VISCIDI, LISA - PHILLIPS, SARAH (2021). Energy and Mining in the Amazon: Corporate and Financing Landscape. Washington, DC: Inter-American Dialogue. Letöltés helye:
www.thedialogue.org/wp-content/uploads/2021/04/Energy-and-Mining-in-the-Amazon.pdf (Letöltve: 2022.11.28)
- WEGNER, RUBIA C. - FERNANDES MARCELO P. (2018). The Amazon and the Internationalisation of Chinese Companies. Contexto Internacional, vol. 40. May/Aug 2018. Letöltés helye:
<https://www.scielo.br/j/cint/a/yP3DvjQP85VvKtTjzbxRnFS/?format=pdf&lang=en> (Letöltve: 2023.01.15) DOI azonosító:
<https://doi.org/10.1590/s0102-8529.2018400200006>
- WENZEL F., HOFMEISTER N., PAPINI P., GEHM B. (2022). Is hydropower making a comeback in the Amazon? China Dialogue. Letöltés helye:
<https://dialogochino.net/en/climate-energy/51950-is-hydropower-making-a-comeback-> (Letöltve: 2022.12.10.)
- WILKINS, THOMAS S. – REZENDE, LUCAS P. (2022). A Liminal and Transitional Awkward Power: Brazil Betwixt the Great and Middle Power. In: Abbondanza, Gabriele - Wilkins Thomas S. (2022). Awkward Powers: Escaping Traditional Great and Middle Power Theory. Global Political Transitions. Singapore: Springer Singapore. DOI azonosító:
<https://doi.org/10.1007/978-981-16-0370-9>
- WINTGENS, SOPHIE (2022). China's footprint in Latin America. European Union Institute for Security Studies, Brief 9. Letöltés helye:
https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_9_China%20in%20Latin%20America_web.pdf
(Letöltve: 2023. 11.03.) DOI azonosító:
<https://doi.org/10.2815/15382>
- HSZI, CSIN-PING (2017). Work Together to Build the Silk Road Economic Belt and The 21st Century Maritime Silk Road, Opening speech. The Belt and Road Forum for International

Cooperation. Letöltés helye:
<http://2017.beltandroadforum.org/english/n100/2018/0306/c25-1038.html> (Letöltve:2022.12.07)

ZDRÁHAL, I., HRABÁLEK, M., KADLEC, P., KRPEC, O. (2021).
Brazil's Comparative Advantages and Specialization Dynamics
in Agri-food Trade. *Agris On-Line Papers in Economics and
Informatics*,13(2). Letöltés helye:
[https://www.researchgate.net/publication/352856438_Brazil's
Comparative Advantages and Specialization Dynamics
in Agri-food Trade](https://www.researchgate.net/publication/352856438_Brazil's_Comparative_Advantages_and_Specialization_Dynamics_in_Agri-food_Trade) (Letöltve: 2022.12.15.) DOI azonosító:
<https://doi.org/10.7160/aol.2021.130210>